

PTT Pul Müzesi'nin Yeniden İşlevlendirilmesi ve İç Mekân Yönlendirme Grafiklerinin Analizi

Adaptive Re-use of the PTT Stamp Museum and Analysis of Interior Infographics

 Gizem Büke Öztürk^a, Bayram Armutcı^b

^a Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Söğüt Meslek Yüksekokulu

^b Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Söğüt Meslek Yüksekokulu

Sorumlu yazar Corresponding Author: buke.ozturk@bilecik.edu.tr

Öz

Tarihî yapılar, toplumların belleğini oluşturan önemli unsurlar olup, ilk inşa edildikleri dönemdeki kullanım amacı zamanla değişebilmekte ve toplumsal yaşamla olan etkileşimleri zayıflayabilmektedir. Ancak, mimari koruma anlayışının sürekli gelişmesiyle, günümüzde birçok tarihî yapı yeniden işlevlendirme yoluyla korunarak toplumla olan ilişkisini yeniden kazanmıştır. Yeniden işlevlendirme, tarihî yapıların fiziksel bütünlüğünü koruyarak çağdaş kullanıma adapte edilmesini sağlayan en etkin yöntemlerden biridir. Bu yapılar, kültürel hafızanın oluşumuna katkıda bulunarak ortak mirasın korunmasını destekler. Ayrıca, tarihî yapıların sürekliliğinin sağlanması ve gelecek nesillere aktarılması, yeniden işlevlendirme çalışmalarının temel hedeflerindendir. Bu süreçte, yapıların özgün ve sanatsal değerlerine saygı gösterilmesi, kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından kritik bir gerekliliktir. Ankara'nın Ulus semtinde yer alan ve 1930'lu yıllarda Holzmeister tarafından tasarlanan Emlak Kredi Bankası, bahsedilen duyarlılığı yansıtacak şekilde PTT Pul Müzesi olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Bu çalışmada, yapının tarihçesi, mimari özellikleri, işlev sonrası gerçekleştirilen değişiklikler ele alınmış; iç mekân yönlendirmelerinde tasarlanan görsel anlatımın, renk, piktogram ve tipografileri incelenerek ziyaretçilerin yönlendirilmesi ve etkileşimli bilgi akışının sağlanması kapsamında anlam ve işlev bakımından kurumsal kimliğe yönelik analizler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri literatür

Abstract

Historic buildings are significant elements that form the collective memory of societies. However, over time, their original purpose may change, and their interaction with social life may weaken. With the continuous development of architectural conservation approaches, many historic structures today have been preserved through adaptive reuse, thereby reestablishing their connection with society. Adaptive reuse is one of the most effective methods for preserving the physical integrity of historic buildings while adapting them to contemporary uses. These structures contribute to the formation of cultural memory, supporting the conservation of shared heritage. Additionally, ensuring the continuity and transmission of historic buildings to future generations is one of the primary objectives of adaptive reuse projects. Within this process, respecting the authentic and artistic values of the structures is a critical requirement for cultural heritage sustainability. The Emlak Kredi Bank Building, designed by Holzmeister in the 1930s and located in Ulus, Ankara, has been adaptively reused as the PTT Stamp Museum, reflecting this sensitivity to heritage conservation. This study examines the historical background, architectural features, and post-conversion modifications of the building. Additionally, it analyzes the visual communication elements—including color, pictograms, and typography—used in the interior wayfinding system, evaluating their role in visitor orientation and interactive information flow while assessing their alignment with the institution's corporate identity. The research data were collected through literature review, observations, interviews, and document analysis,

PTT Pul Müzesi'nin Yeniden İşlevlendirilmesi ve İç Mekân Yönlendirme Grafiklerinin Analizi

G. B. ÖZTÜRK ve B. ARMUTCI

taraması ve nitel araştırma yöntemlerinden olan gözlem, görüşme ve doküman analizleriyle toplanmıştır. Elde edilen bulgular, yönlendirme grafiklerinin PTT'nin kurumsal kimliğiyle uyumlu olduğunu, ancak revize edilen yeni kurumsal kimliğe uygun güncellemelerin yapılması gerektiğini göstermektedir. Çalışma, aynı zamanda iç mekânlarda grafiksel anlatım teknik ve yöntemlerin etkili şekilde geliştirilmesi adına disiplinlerarası çalışmanın önemini de vurgular niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: iç mimari, mimari koruma ve yeniden işlevlendirme, kurumsal kimlik, yönlendirme grafikleri, PTT Pul Müzesi.

employing qualitative research methods. The findings indicate that the wayfinding graphics are consistent with PTT's corporate identity, yet updates are required to align with its revised visual identity. Furthermore, the study underscores the significance of interdisciplinary collaboration in the effective development of graphic communication techniques for interior spaces.

Keywords: interior architecture, architectural conservation and re-use, corporate identity, orientation graphics, PTT Stamp Museum.

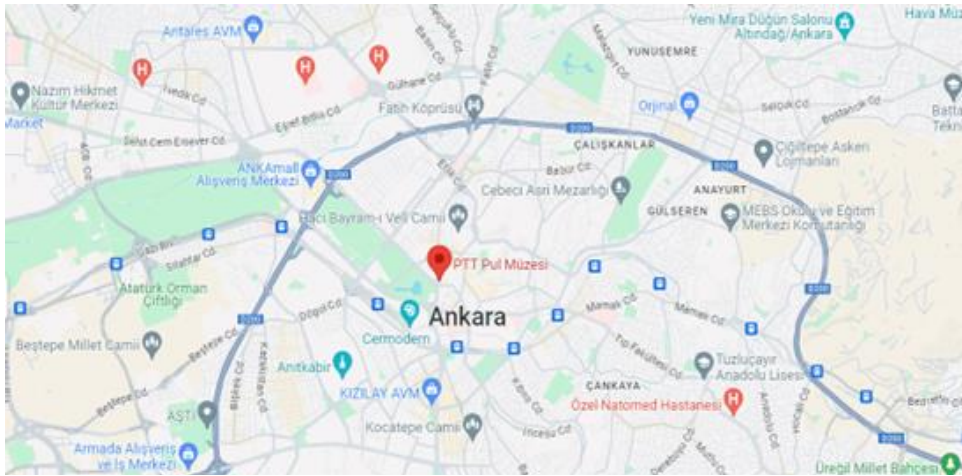
Atıf için Cite as: ÖZTÜRK, G. B. ve ARMUTCI, B. (2025). PTT Pul Müzesi'nin yeniden işlevlendirilmesi ve iç mekân yönlendirme grafiklerinin analizi. *Tykhe*, 10(18), ss. 45-70.

Tarihi yapıların korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması bağlamında yeniden işlevlendirme günümüzde kullanılan yöntemler arasında öne çıkmaktadır. Toplumun kültürel belleğini oluşturan aynı zamanda tarihi belge olan bu yapılar, süreç içerisinde ilk yapıldıkları işlevlerini kaybedebilmektedirler. Toplumların zaman içerisinde gelişmesi, yaşam ve konfor koşullarının değişmesiyle, teknolojik yenilikler bu duruma gerekçe olarak gösterilebilir. Eski yapılar, hem ait oldukları kültürün hem de toplumların bir yansıması olarak tarihî belge niteliği taşımakta olup, bu doğrultuda korunmaları, yeniden işlevlendirme çalışmalarının önemini ortaya koymaktadır. Bu durum, tarihî yapıların yeniden işlevlendirilerek toplumsal yaşama kazandırılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Genellikle, tarihî yapıların fiziksel ömrü, ilk inşa edildikleri dönemdeki işlevlerinden daha uzun olmaktadır (Burden, 2004, s. 215). Bu bağlamda, kültürel mirasın sürekliliğini sağlamak adına, bu yapıların yeniden işlevlendirilerek topluma kazandırılması, korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması büyük önem taşımaktadır. Yeniden işlevlendirme çalışmalarında, kültürel mirasın uluslararası düzeyde korunması ve yaşatılması amacıyla 1964 yılında yayımlanan Venedik Tüzüğü, bu alandaki temel ilkeleri belirlemiştir. Tüzüğün 3. maddesi, kültür varlıklarının korunması ve onarılmasındaki temel amacı tanımlamakta, onların hem sanat eseri hem de tarihi belge statüsünde değerlendirilerek korunması gerekliliğinden bahsetmektedir. Aynı zamanda, sözkonusu yapıların özgün özelliklerine saygı duyularak geleceğe aktarılması onarım çalışmalarının temel unsurunu oluşturmaktadır. Venedik Tüzüğü'nün 5. maddesi de bu durumu destekler niteliktedir. Bu doğrultuda, kültür varlıklarının korunması ve yaşatılmasının,

onların topluma fayda sağlayacak amaçlar doğrultusunda kullanılmasıyla daha sürdürülebilir hale geleceği belirtilmekte olup, bu tür toplumsal amaçlara yönelik kullanımın teşvik edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Erder, 1977, ss. 172-173). Ancak arzu edilen bu kullanım nedeniyle, tarihi yapının özgün planı, mekânsal özellikleri, bezemeleri gibi özgün değerlerinin değiştirilmemesi gerektiği de belirtilerek, sözkonusu sınırlar içerisinde yeni işleve izin verelebileceğinden bahsedilmiştir. Tarihi yapıların geleceğe aktarılması noktasında, yapının biçimi, strüktürel özellikleri, malzemesi gibi özgün özellikleriyle yaşatılabildiği ölçüde başarılı bir koruma gerçekleştirilebilir. Günümüzde teknolojik ilerlemeler neticesinde, mimari koruma içeren çalışmalarda kullanılan yöntemler ve malzemeler, tarihi yapıların özgün dokularına daha az müdahale edilerek yaşam ömürlerinin uzamasına olanak sağlamaktadır.

Yukarıda bahsedilen gerekçeler doğrultusunda ülkemizin kültürel mirasları içerisinde önemli bir yer edinen, yapıldığı dönemde Emlak Kredi Bankası, diğer bir adıyla Emlak ve Eytam Bankası olarak inşa edilen yapı ele alınmıştır. Tarihi yapı Ankara'nın Ulus semtinde yer almakta olup, Atatürk'ün talimatları üzerine 1933 yılında Avusturyalı mimar Clemens Holzmeister tarafından 1933 yılında tasarlanmış ve 1934 yılında hayata geçirilmiştir. Uzun yıllar banka işleviyle hizmet veren yapı, zaman içerisinde özgün işlevini yitirmiştir. 2008 ve 2013 yılları arasında gerçekleştirilen yeniden işlevlendirme çalışmaları neticesinde PTT Pul Müzesi olarak hizmete açılmıştır. Araştırmada literatür taraması ve nitel araştırma yöntemleri kullanılarak gözlem, görüşme ve doküman analizleri ile veriler toplanmıştır. Verilerin toplanmasında, T.C. Posta ve Telgraf Teşkilatı Anonim Şirketi Değerli Kağıtlar Daire Başkanlığı'ndan 20.02.2024 tarihli ve E-

Görsel 1. Emlak Kredi Bankası'nın (PTT Pul Müzesi) konumu (Google Maps, t.y.)

88540957-800-632842 sayılı müze içi fotoğraflama ve çalışma izni alınarak gerçekleştirilmiştir. Müze içerisinde gözlem, fotoğraflama çalışmaları ve müze yetkilileriyle görüşmeler neticesinde müzeye ait veriler elde edilmiştir. Bu süreçte elde edilen veriler ışığında tarihi yapının yeni yüklenen müze fonksiyonu sonrasında iç mekânda grafiksel anlatım teknikleri kapsamında yönlendirme tasarım elemanlarına odaklanılarak incelemelerde bulunulmuştur. Araştırmanın konusunu oluşturan PTT Pul Müzesi'nde ziyaretçilerin yönlendirilmesi ve bilgi akışının sağlanması bağlamında kolon giydirme, yönlendirme levhaları ve zemin yönlendirmelerinde kullanılan görsel dilin, renk, piktogram ve tipografilerin analizleri yapılarak, anlam ve işlev bakımından da kurum kimliğine yönelik değerlendirmelerde bulunulmuştur. Araştırmada aynı zamanda iç mimari ile grafik tasarım yöntemlerinin arasında güçlü bir bağ bulunduğuna dikkat çekilerek iç mekânlarda etkili iletişim ve yönlendirme çalışmalarının gerçekleştirilebilmesi adına disiplinlerarası çalışmanın önemi vurgulanmıştır.

Emlak Kredi Bankası'nın Konumu ve Tarihçesi

Ulus, Ankara'nın önemli semtleri arasındadır. Ankara'nın en köklü idari, siyasal ve sosyal yaşam merkezidir. Semtin tarihi Cumhuriyet öncesine dayanmakta olup dönemin önemli ibadet yapılarından Hacı Bayram, Zincirli ve Kuyulu Camileri de bu semtte yer almaktadır. Semtin, 1920'li yıllardan sonra kent için önemi daha da artmıştır.

23 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla, Ankara Millî Mücadele'nin merkezi haline gelmiştir. Başkent olarak ilan edilmesi neticesinde, Ulus semtinin tarihsel ve siyasi özellikleri daha da vurgulanmıştır. Zira, devlet kurumları, Hükümet Konağı, postane yapıları, kamu binaları, eğlence merkezleri ve sosyal alanlar da bulunmaktadır. Ayrıca, Ankara'nın en eski konutları da bu bölgededir. Cumhuriyetin ilanından sonra ihtiyaç duyulan sosyal, kültürel tesislerin ve kamu yapılarının -1930 yılına kadar- inşasında, Ulus semtinde yer alan Atatürk Bulvarı ve Ulus-Samanpazarı, Osmanlı Bankası, Vakıf Apartmanı ve Ankara Palas arasındaki bölgelerde yoğunluk kazandığı görülmektedir. Semtte aralıksız devam eden imar ve yapım çalışmaları, kent imarının yeniden düzenlenmesi ve planlanması ihtiyacını doğurmuştur. Bu ihtiyaç doğrultusunda, 1928 yılında uluslararası düzeyde Ankara Şehri İmar Planı yarışması düzenlenmiştir. Yarışma sonucunda, kazanan Prof. Dr. Hermann Jansen'in planı olmuş ve 1932 yılında bu plan uygulamaya konmuştur. Bu dönemle birlikte Ulus ve civarında ülkenin ve kentin ihtiyacı olan ekonomik kurumların yapımına da devam edilmiştir. Bu kurumlar

arasında Sümerbank (1938), Merkez Bankası (1933), Etibank (1936), İller Bankası (1937) yer almaktadır (Dinçer, 2014, ss. 37-41). Bu yapılar arasında bulunan Emlak Kredi Bankası, Hacı Bayram Mahallesi'nin Atatürk Bulvarı üzerindedir (Görsel 1). Emlak Kredi Bankası'nın yeniden işlevlendirme çalışmaları sonucunda, tarihî yapı müze işlevi kazandırılmış ve PTT Pul Müzesi olarak hizmete açılmıştır .

Emlak Kredi Bankası'nın Mimari Özellikleri

Cumhuriyet'in ilanından sonra 1925 yılında Türkiye'deki modernleşme hareketleri Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde başlatılmıştır. O dönemde, Türkiye'nin modernleşmesinde en önemli etkenin Avrupa'nın sanatsal gelişiminin Türkiye'ye uyarlanmasıyla gerçekleşeceği görüşü ağır basmaktadır. Bu doğrultuda Avrupa'dan Türkiye'ye çok sayıda alanında uzman eğitimciler ve tasarımcılar davet edilmiştir (Bozdoğan, 2002, s. 18). Bu tasarımcılar arasında Avustralyalı Prof. Clemens Holzmeister da yer almaktadır. Holzmeister ülkesinde köprü, elektrik santrali, tren istasyonu, oteller, kiliseler, tedavi amaçlı yapılar, okullar, konut ve çeşitli idarî yapılara kadar oldukça geniş bir yelpazede ürünler vermiş mimar ve eğitmendir (Erkmen, 2016, s. 58).

1927-1935 yılları arasında Türkiye'ye gelen Holzmeister devletin önemli yönetim ve kamu binalarının inşasıyla görevlendirilmiş, aynı zamanda eğitimci kimliğiyle İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nde dersler vermiştir (Kalfaoğlu Hatipoğlu, 2020, s. 1636). Cumhuriyet'in ilanından sonra, Ankara'nın temsili açıdan güçlü bir başkent olabilmesi adına Ankara Şehri İmar Planı ile yeniden ele alınması görevini üstlenen Holzmeister Milli Savunma Başkanlığı (1927-30), Genel Kurmay Başkanlığı (1928-30), Bayındırlık Bakanlığı (1929-34), Harp Okulu (1930-35), Ordu Evi (1930-35), Çankaya Cumhurbaşkanlığı Köşkü (1931-32), Ulus Merkez Bankası (1931-33), İçişleri Bakanlığı (1932-34), Ankara Emlak Kredi Bankası (1933-34), Yargıtay (1933-34), Avusturya Sefareti (1933-34), Ticaret Bakanlığı (1933-35) ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (1938-63) gibi önemli yapılara imza atmıştır. Aynı zamanda, Bayındırlık Bakanlığı'nda danışmanlık hizmeti de vermiştir (Erkmen, 2016, s. 57).

1930'ların ilk yarısında Holzmeister tarafından tasarlanmış olan Emlak Kredi Bankası, simetrik düzene sahip, anıtsal giriş bölümü, cephelerde taş ve mermer kaplamaları, gizli çatı gibi mimari unsurlarının yanı sıra yalın tasarımıyla da ön plana çıkmaktadır. Bu yapıda olduğu gibi dönemin kamu binalarında neo-klasik mimarinin etkileri görülmektedir. İnşa edilen yapılarda mimar, devletin

PTT Pul Müzesi'nin Yeniden işlevlendirilmesi ve iç Mekân Yönlendirme Grafiklerinin Analizi

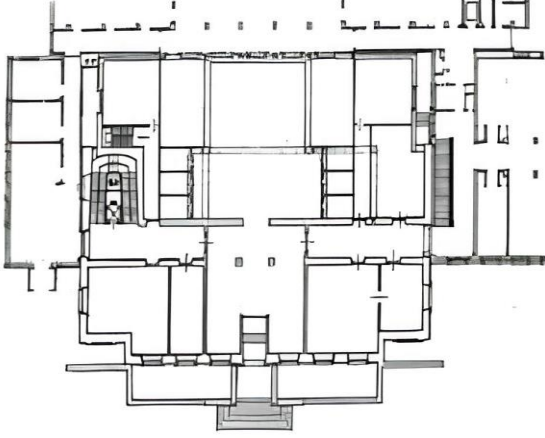
G. B. ÖZTÜRK ve B. ARMUTCI

Görsel 2-3. Emlak Kredi Bankası (Koç Üniversitesi Digital Collection, t.y.a ve t.y.b)

otoritesini yansıtabilecek şekilde tüm dengeli, simetrik prizmatik kütleler ya da kütle kompozisyonları ortaya koymuştur (Erkmen, 2016, s. 62). İnsan ölçeğinde bir anıtsallık söz konusudur. Bodrum kat üzerine üç kat olarak inşa edilmiştir. Cephe özellikleri bakımından ise, Holzmeister yapılarının benzer özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Neo-klâsik uslupsal özelliklerin gerektirdiği kurallara uygun bir yaklaşım görülmektedir. Cephelerde simetrik kurgu hakimdir. Bodrum ve zemin kat üstündeki iki kat arkada geriye çekilmiş ve çalışma alanları bir koridor boyunca sıralanmıştır. Yapının ön giriş cephesinde zemin katın ortasında yer alan yedi aks dışarıya taşırılarak birinci katta balkon oluşturulmuştur. Bu taşmanın üzerinde, birinci ve ikinci katlar boyunca daire kesitli sekiz mermer sütun yükselmektedir (Görsel 2). Cephede katlar boyunca devam eden bu sütunlu düzen, dönemin kamu binalarıyla benzerlik göstermekte, anıtsal giriş vurgusunu arttırmaktadır (Aslanoğlu, 2001, ss. 253-254). Ön kütlede yer alan simetrik düzen kurgusu, diğer cephelerde bayrak direkleri ve pencere görünümündeki çerçevelerle pekiştirilmiştir. Yapının dış yüzeylerinde betonarme iskelet sistemi uygulanmış olup, beyaz Marmara mermeri -giriş merdivenleri- ve yerel malzeme olan düzgün kesilmiş Ankara taşı kullanılmıştır (Görsel 2 ve 3).

Cephede olduğu gibi yapının planında da simetrik kurgu hakimdir. Ancak yapının planında kuzey yönde bulunan katlar arası sirkülasyonu sağlayan merdivenle simetrik kurgu bozulmuştur (Görsel 4). Üst örtü sisteminde eğimli çatı, çatı hattı boyunca devam eden bordürle gizlenmiştir. Emlak Kredi

Görsel 4. Emlak Kredi Bankası, ilk dönem plan şeması
(Ankara Mimarlar Odası, t.v.)

Bankası'nın hem malzeme seçimi hem de mimari tasarım anlayışı Holzmeister tarafından depreme dayanıklı olarak tasarlanmıştır (Aslanoglu, 2012, ss. 60-61).

Banka'dan Müze'ye: Yeni İşlev, Yeni İç Mekân

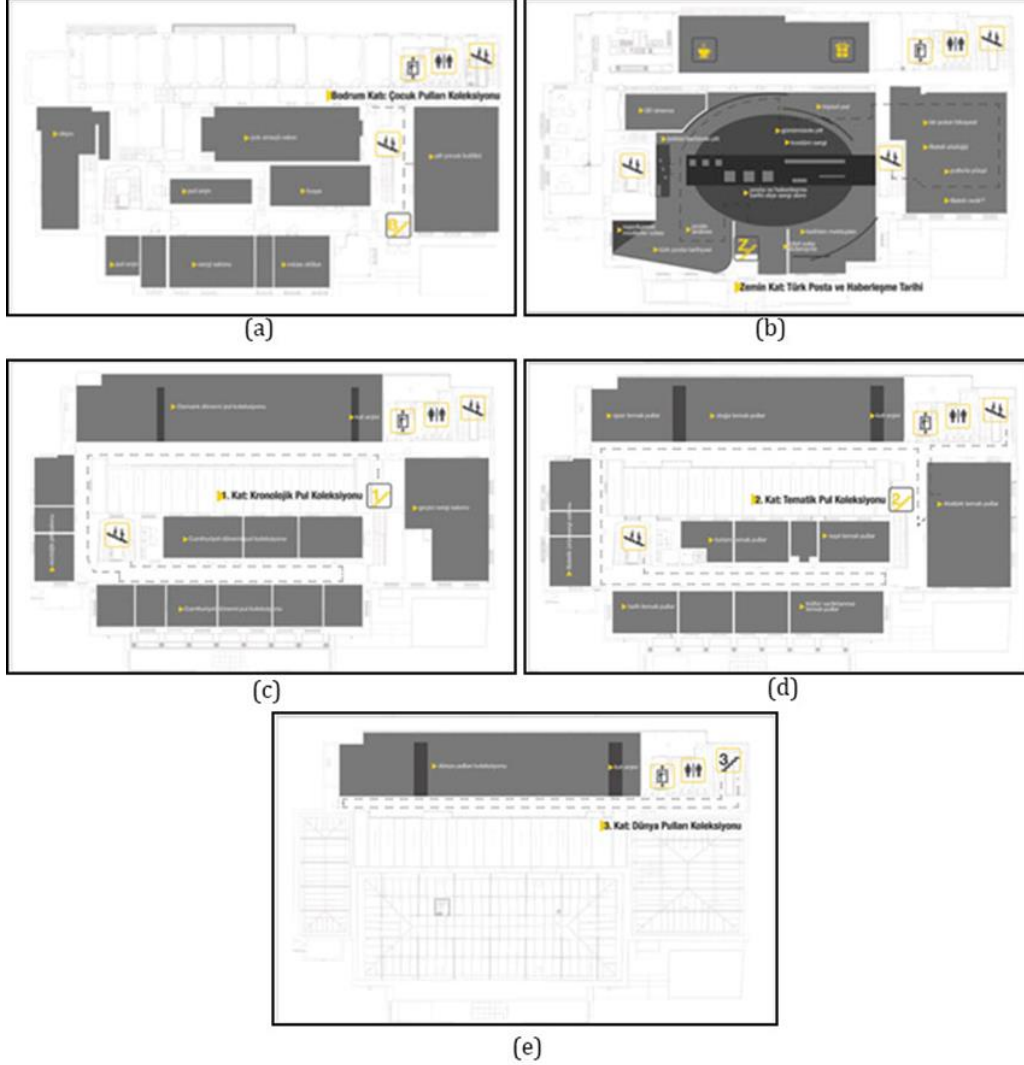
Emlak Kredi Bankası'nın PTT Pul Müzesi'ne dönüştürülmesi projesi, 2008 yılında rölöve ve restorasyon projeleriyle başlamıştır. 2013 yılında ise, yeniden işlevlendirme çalışmaları tamamlanarak PTT Pul Müzesi olarak yeni fonksiyonuyla halkın kullanımına açılmıştır (Yenel, 2014, s. 5). PTT Pul Müzesi modern müzecilik anlayışıyla tasarlanarak 6500m² alanda, zemin, giriş, birinci, ikinci ve üçüncü katlardan oluşmakta, sergilemeler sistematik

şekilde tasarlanmıştır. Müzenin bodrum katında çocukların kullanımına yönelik mekân tasarımları gerçekleştirilmiştir. Görsel 5a'da yer alan müzenin bodrum kat planında depo, pul arşiv odaları, fuaye, sergi salonu, müze atölyesi ve çok amaçlı salonlar yer almaktadır. Müzenin zemin katında Türk posta ve haberleşme tarihini konu alan sergilemelere yer verilmiştir. Aynı zamanda 3D sinema salonu, Türk posta tarihçesi, posta arabası, posta ve haberleşme tarihi obje sergi alanı, kostüm sergilemeleri, İstiklal Harbinde PTT, kişisel pul ve filateli sözlüğü, pulun hikâyesi gibi sergilemeler yer almaktadır (Görsel 5b). Müzenin ziyaretçi girişi bu katta bulunduğundan, güvenlik, danışma, bilet satış birimleri, kafeterya ve müze dükkânı gibi müzenin temel ihtiyaçlarına yönelik mekânlara da burada yer verilmiştir.

Müzenin birinci katında kronolojik olarak pul koleksiyonlarına yer verilmiştir. Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi'ndeki pulların sergilemeleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca nostaljik pul koleksiyonu ve geçici sergileme alanları da bu katta yer almaktadır (Görsel 5c). Tematik pul koleksiyonlarına yer veren müzenin ikinci katında taşıt, spor, doğa, tarih, turizm, kültür varlıkları temalı pullar bulunmaktadır. Atatürk temalı pullar da yine bu katta sergilenmektedir. Her bir tema için sergileme alanları ayrı olarak planlanmıştır. Üçüncü kat, dünya pullarının sergilendiği kat olarak planlanmıştır (Görsel 5d). Dünyanın çeşitli ülkelerinden derlenen koleksiyonda yurtdışı pul örnekleri bulunmaktadır (Görsel 5e). Yeniden işlevlendirme çalışmalarına konu olan PTT Pul Müzesi'nin yukarıda mekânsal bölüntüleri ve mekânlara yüklenen

PTT Pul Müzesi'nin Yeniden İşlevlendirilmesi ve İç Mekân Yönlendirme Grafiklerinin Analizi

G. B. ÖZTÜRK ve B. ARMUTCI

Görsel 5. (a) PTT Pul Müzesi'nin bodrum kat planı, (b) zemin kat planı, (c) birinci kat planı, (d) ikinci kat planı, (e) üçüncü kat planı (T.C. Posta ve Telgraf Teşkilatı, t.y.b).

fonksiyonlar kat planları üzerinden gösterilmektedir. Atagök'e (2012) göre müzelerde danışma, vestiyer, mağazalar, tuvaletler, toplantı odası, konferans salonları, eğitim atölyeleri, restoranlar, sergileme alanları -ana koleksiyon, süreli sergi-, müze personelinin çalışma alanları ve son olarak sergileme – hazırlık alanları, araştırma ve onarım atölyeleri, koleksiyon depoları ve nadir parçaların muhafaza edildiği mekânlar yer alabilmektedir (ss. 279-280). Aynı zamanda müze içerisinde yer alan mekânların bir bölümü halka açık ve bir bölümü de sadece müze personelinin kullanımına tahsis edilen farklı hizmet mekânlardan oluşmaktadır. Bu mekânlar müze girişi, tanıtım alanı, danışma,

PTT Pul Müzesi'nin Yeniden İşlevlendirilmesi ve İç Mekân Yönlendirme Grafiklerinin Analizi

G. B. ÖZTÜRK ve B. ARMUTCI

kültür-eğitim ve sosyal hizmet alanları, sergileme alanları, yönetim ve programlama alanları, bilgi-belge ve koruma-restorasyon alanları, depo ve teknik alanlardır (Atagök, 1999, ss. 75-79).

Tüm bu özellikleriyle PTT Pul Müzesi bir müzede olması gereken mekânsal ihtiyaçları karşılamakta, her katta tematik sergilemelerin yoğunluk kazandığı görülmektedir. Müze, sergileme alanlarının sistematik bir düzende planlanmasıyla, ziyaretçilerin mekân içinde rahat yönlendirilmesini sağlamak üzere düzenlenmiştir. Diğer yandan müzede tematik sergilemelerin yoğunluk kazanması, iç mekân bölücü eklentilerini de beraberinde getirmiştir (Görsel 6). Müzelerde dikkate alınması gereken bir diğer kriter erişilebilirliktir. Müzeler ziyaretçiye yönelik, herkes için tasarlanmalıdır. Bu yaklaşım doğrultusunda müzenin engelli ve hareket kısıtlaması olan bireylerin de düşünülerek tüm kullanıcı gruplarının mekânsal, sosyal ve bireysel ihtiyaçlarına cevap verebilir nitelikte olması hedeflenmelidir (Zeyrek Çepehan ve Güller, 2020, s. 385). Bu kapsamda PTT Pul Müzesi'nde erişilebilir tasarım kriterlerine uygun tasarımların süreç içerisinde adapte edilebilir nitelikte olduğu görülmektedir.

Emlak Kredi Bankası'nın PTT Pul Müzesi'ne dönüştürülmesi, tarihî yapının korunmasını sağlarken topluma kazandırılması açısından da önemli avantajlar sunmuştur. Bu dönüşüm, yapının özgün mimari özelliklerini koruyarak çağdaş bir kullanım alanı yaratmış ve kültürel mirasın sürdürülebilirliğine katkıda

Görsel 6. İç mekân bölüntüleri ve sergilemeleri
(Kişisel arşiv, Ptt A.Ş. Genel Müdürlüğü'nün izniyle kullanılmıştır)

bulunmuştur. Tarihî yapıların müze gibi kamusal alanlara dönüştürülmesi, kültürel belleğin korunmasını sağlarken toplumla daha güçlü bir etkileşim kurulmasına da imkân tanımaktadır. Bu süreçte, yapının özgün strüktürel ve estetik değerleri korunmuş, aynı zamanda modern kullanım gereksinimlerine uyum sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Özellikle tematik sergileme alanlarının oluşturulması, ziyaretçilerin mekân içinde kolaylıkla yönlendirilmesine katkı sağlarken eğitim ve kültürel etkileşimi de teşvik etmektedir. Müzenin fiziksel yapısı korunarak eklenen işlevsel alanlarla mekânsal bütünlük sağlanmış, böylece hem tarihî dokunun korunması hem de çağdaş kullanım ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenmiştir. Yeniden işlevlendirme sayesinde, atıl kalabilecek bir yapı topluma kazandırılmış ve yeni nesillerin tarihî bir yapıyı deneyimlemesine olanak tanınmıştır. Bu süreç, kültürel mirasın yalnızca geçmişe ait bir anı olarak kalmasını engelleyerek, aktif kullanımını devam ettirmeyi mümkün kılmaktadır. PTT Pul Müzesi örneğinde olduğu gibi, işlev değişikliğiyle müzeye dönüştürülen yapılar, toplumda tarih bilincinin gelişmesine katkıda bulunurken, mimari mirasın korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasını da güvence altına almaktadır.

Müze ziyaretçileri için mekânsal deneyimi kolaylaştıran unsurlardan biri de iç mekân yönlendirme sistemleridir. Müzenin iç mekân organizasyonunun yanı sıra, kurumsal kimliğin yansıtılması ve ziyaretçilerin mekân içinde rahatça yönlendirilebilmesi açısından PTT kurum kimliği, marka kimliği, piktogram tasarımları, yönlendirme ve tipografi tasarımları gibi unsurlar büyük önem taşımaktadır. Bir sonraki bölümde, bu unsurlar detaylı olarak incelenerek müze mekânının görsel iletişim dili ve müze ziyaretçisi üzerindeki etkileri değerlendirilecektir.

PTT Pul Müzesi'nde İç Mekân Yönlendirmeleri

İç mekânda yönlendirme biçimlerinin zihinsel kavramsallaştırmaları, bireylerin davranış kalıplarına dayanmaktadır. Diğer bir deyişle, yönlendirme bilişsel eylemlerden oluşmaktadır. Yönlendirme, rotaların kavramsal uzamsal işlenmeleridir. Bilişsel işlemlerin oluşabilmesi için, bilgi iletişimi dijital etkileşimli sistemlerle gerçekleşmelidir. Günümüz müzelerinde uygulanan yönlendirmeler, ziyaretçilerin rahatlıkla gezebilmelerine, eserler hakkında bilgi sahibi olabilmelerine olanak sağlayan ziyaret deneyimini doğrudan etkileyen tasarım bileşenleridir (Yum, 2021, s. 185).

Baer (2008), *Information Design Workbook* kitabında yönlendirme tasarımı ile ilgili şu sözleri söylemiştir:

PTT Pul Müzesi'nin Yeniden İşlevlendirilmesi ve İç Mekân Yönlendirme Grafiklerinin Analizi

G. B. ÖZTÜRK ve B. ARMUTCI

Bilgi tasarımı uzun yıllardır bir disiplin olarak var olmasına rağmen, alanda heyecan verici bir dönemeç yaşanmakta ve her tasarımcının pratiğinde çok daha önemli bir yere sahip olmaktadır. Tartışmanın odak noktası ise şudur: Tasarım, insanların giderek karmaşıklaşan anlam ve veri manzarasında nasıl rehberlik edebilir? (s. 11)

Buna göre bir mekânda kullanılan yönlendirme tasarımı, o mekâna özgü yönlendirme ve bilgilendirme sorunlarının çözümlerini karşılar nitelikte olmalıdır. Tarihi bir yapının yeniden işlevlendirilmesi ile hizmete açılan PTT Pul Müzesi'nde yapının özgün değerlerinin korunarak kullanımı, bir takım yönlendirme sorunlarını beraberinde getirmiştir. Bu sorunlara çözüm olarak, giriş ve çıkışlarda, sergileme ve ortak kullanım alanlarında yönlendirme tasarımında bilgilendirme grafikleri -infografik-, piktogramlar, 2 ve 3 boyutlu şekil ve formlardan yararlanılarak çözüldüğü görülmektedir (Görsel 7).

PTT Kurum Kimliği. Posta Nezareti adıyla 23 Nisan 1840'ta kurulan PTT, Türkiye'nin en köklü kurumlarından biridir. Türkiye'de posta hizmetleri, Osmanlı İmparatorluğu döneminden bu yana var olmuştur. Ancak, modern anlamda PTT, 1840'larda düzenlenen posta hizmetleriyle şekillenmeye başlamıştır (T.C. Posta ve Telgraf Teşkilatı, t.y.c). Günümüzde, PTT'nin hizmet yelpazesi posta, telgraf, telefon, kargo ve lojistik hizmetlerinden, bankacılık ve ödeme hizmetlerine kadar genişlemiştir. Genişleyen hizmet yelpazesi, kalite ve hizmet

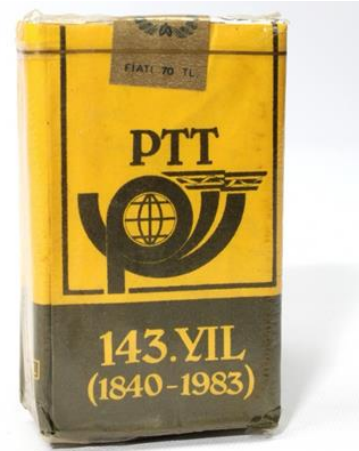
Görsel 7. PTT Pul Müzesi'nin dış cephesinde kullanılan yönlendirme tabelası
(Kişisel arşiv, Ptt A.Ş. Genel Müdürlüğü'nün izniyle kullanılmıştır)

standartlarını korumak amacıyla kurumsallaşmayı da beraberinde getirmiştir. Kurumsal kimlik, bir kuruluşun benzersiz ve tanınabilir imajını oluşturan görsel ve sözlü unsurların bütünüdür. Aynı zamanda bir kurumun tarihçesi, ne olduğu, nereye doğru yol aldığı, iletişim politikaları ve uygulamaları, terminolojisi, yeterlilikleri, rekabet ve pazar farklılıklarını tanımlayan ve aktaran faktörlerin bütünüdür (Satır, 2012, s. 47). Kurumlar kendilerini yansıtan logo, amblem, davranış biçimleri, iletişim modelleri, kurumsal değerleri ve kültür ile kendilerini diğer rakiplerinden farklılaştıran özellikleri, kurumu tanıtan felsefeleri ile kimliklerini oluşturmaktadır (Esener, 2006, s. 18). Bir başka deyişle, bir kurumun kendisini dış dünyaya ifade etme ve tanıtmaya biçimidir. 184 yıllık köklü yapısı göz önüne alındığında, PTT'nin henüz kurulduğu yıllarda kurumsal kimlik kavramı bulunmamaktadır. Ancak ilerleyen yıllarda kurum özelliklerini yansıtmaya için bir takım logo ve amblemlerin firma tarafından kullanıldığı görülmektedir. Posta ve telgraf teşkilatının kısaltması olan PTT ifadesi ile sarı siyah renklerde oluşturulan serif yazıdan oluşturulmuş logotype, PTT tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Ayrıca, PTT'nin güncel kurumsal kimliğinin temelini oluşturan bir amblem tasarımı da yer almaktadır (Görsel 8).

Logonun yapısı incelendiğinde, PTT kısaltmasının yapısı değiştirilerek yazı karakterlerinin deforme edilmesi ile bir amblem elde edildiği görülmektedir. Logonun genel yapısı stilize bir güvercin formu oluşturmaktadır. P harfinin içerisine yerleştirilen dünya imgesi ile firmanın global ölçekte hizmet verdiğini, T harflerinin gövde yapısının eğik bir biçimde oluşturulması ile ortaya çıkan borazan imgesi ile de iletişim vurgulanmaktadır. Amblemin üst kısmında ise yine firmanın isim kısaltması olan PTT yazısına yer verilmiştir. İlgili logo, döneminin birçok kurumsal kimlik elemanı üzerinde görülmektedir (Görsel 9).

Görsel 8 (altta). PTT'nin bilinen ilk amblemi (Sunipeyk, 2023)

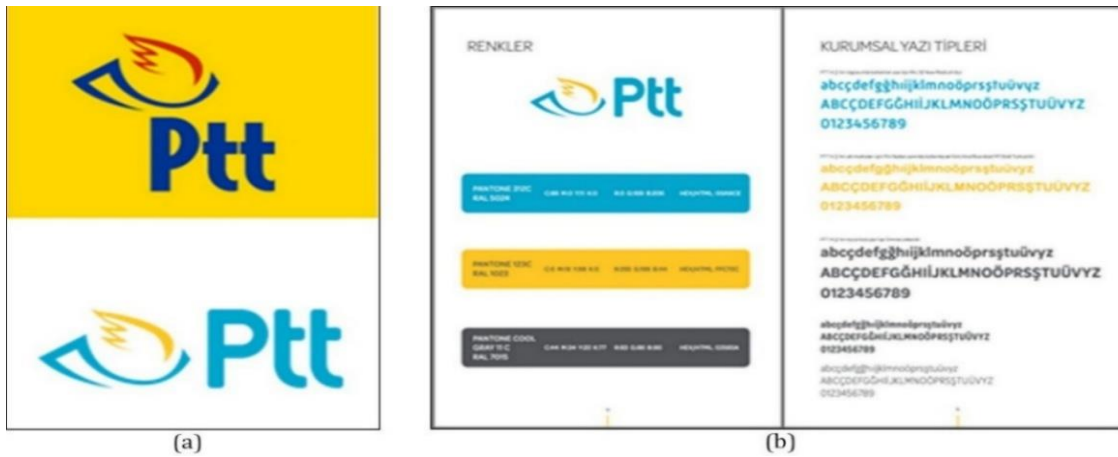
Görsel 9 (solda). PTT'nin 143. yılına özel üretilmiş PTT sigarası (Phebus, t.y.)

Logonun sarı zemin üzerinde siyah renk ile kullanımı, ilerleyen yıllarda kullanılan kurumsal kimliğin ana renklerini oluşturmaktadır. Bu logonun, PTT'nin daha sonra kullanmaya başlayacağı güvercin ve borazanın stilize edilmesinden elde edilmiş olan logosunun temelini oluşturduğu düşünülmektedir.

Kurumsal kimlik kuruluşun misyonunu, değerlerini, kültürünü ve vizyonunu yansıtan bir marka kimliği oluşturur. Kurum kimliğine sektörde yeni bir firma olması, mevcutta var olan firmanın günümüz standartlarında güncellenmesi, ürün çeşitliliğinde yenilik ve değişikliğe gidilmesi, kurumların birleşmesi gibi gerekçelerden ihtiyaç duyulmaktadır (Süceddinov, 2008, s. 31). Kurum kimliği aynı zamanda görsel kimlik çalışmalarını da kapsamakla birlikte kurum içi çalışanların davranışlarını, yönetim ve strateji biçimlerini, üretim, hizmet, kurum ve yöneticilerin kalitesini de içermektedir (Bakan, 2005, s. 62). Kurumsal kimlik, kurumun görsel imajı olan logo ve semboller dışında kurumun hizmet ve organizasyonları hakkında da bilgilendirmektedir. Kurumun pek çok alanda faaliyeti var ise, tek bir isim, renk ve yazı türü kullanıyorsa, sade ve merkezi bir görünüm sergilediği, faaliyet alanlarının her biri için ayrı ad, sembol ve renk kullanılıyorsa o zaman birbirinden bağımsız ve farklı kurumsal kimlik sergilediği anlaşılır. Yani kurumsal kimlik kurumun yapısını ifade etmekte, kurumun hedeflerini net biçimde ortaya koymaktadır (Tuna ve Tuna, 2006, s. 12).

Kurum kimliği yukarıda açıklanan gerekçelerden dolayı önemli, kurumun amaç ve hedeflerini yansıtan yegâne bir unsurdur. Ancak zaman içerisinde

Görsel 10. (a) Ptt eski logo (üst) ve yeni logo (alt). PTT Kurumsal Kimlik Kılavuzu, (b) Ptt renk ve yazı tipi standartları (T.C. Posta ve Telgraf Teşkilatı, t.y.a).

teknolojinin ve yaşam koşullarının değişmesi ve gelişmesiyle kurumsal kimliklerin de kullanıldığı dönemin gereksinimlerini karşılamak amacıyla güncellenmesi gerekmektedir. Günümüzde özellikle bu durum kuruluş tarihi köklü olan kurumlarda sıklıkla görülmektedir. PTT, 1840'lı yıllara dayanan tarihçesiyle, Türkiye'nin köklü kuruluşları arasında yer almaktadır. Dolayısıyla PTT de günümüz standartlarına ve gelişen-değişen dünyaya ayak uydurabilmek, şubelerinde ortak görsel bir dil oluşturulması adına, 2021 yılında yeni bir logo (Görsel 10a) ve kurumsal kimlik kılavuzu yayınlamıştır (T.C. Posta ve Telgraf Teşkilatı, t.y.a).

Kılavuzda günümüz standartlarını ve gereksinimlerini yansıtmak adına PTT'nin kurumsal kimliğinde güncellemelere gidildiği görülmektedir. Hazırlanan yeni kurumsal kimlik kılavuzunda kurumun dışa bakan yüzü olarak, marka mimarisine ilişkin kapsamlı bir çalışma yapıldığı görülmektedir. Kurumun inovatif ve yenilikçi vizyonunu yansıtan, esnek, genişletilmeye ve geliştirilmeye uygun marka mimarisiyle gerekli görülen yenilikler gerçekleştirilmiştir. Kılavuzda PTT'nin logosu, bayrak ve flamaları, yönlendirme, tabela ve iş yerleri, basılı ve dijital malzemeler ve araç uygulamaları başlıkları altında yenilikler sunulmaktadır. Görsel 10b'de de görüldüğü üzere yenilenen kurumsal kimlik kılavuzunda yeni renkler ve yazı tipleri standartları belirlenmiştir. Bu yeni renk ve yazı tipleri PTT'nin faaliyette olduğu her alanda kullanılmak üzere güncellenmiştir.

Kurumsal kimlik kılavuzuna bakıldığında, yeni kılavuz hazırlanırken firmanın bir önceki sahip olduğu kurumsal kimlik öğelerinin revize edildiği görülmektedir. Yazı karakterlerinde sans serif tercihi korunurken, en belirgin görülen değişiklik oval hatlara sahip yazı karakterlerinin kurumsal kimlik kılavuzuna dahil edilmesidir. Bu yenilik sayesinde -serifsiz ve oval hatlara sahip yazı karakterleri- daha modern bir görünüm elde edilmiştir. Ayrıca logo üzerinde yazı karakterinde değişikliğe gidildiği gibi amblemin konumlandırılmasında da yeni bir düzenleme yapılmıştır. Bir diğer dikkat çeken değişim ise, kurumsal kimliğin ana renklerinde görülmektedir. Güncellenen kurumsal kimlikte turkuaz ve sarı renkleri tercih edilmiştir. Yapılan değişikliklerin geneline bakıldığında, bir önceki kurumsal kimlik üzerinde işlevini yitirmiş veya gerekli olmayan detayların kurumsal kimlik öğelerinden çıkarılması ile minimalist ve düz (flat) tasarım stiline benimsendiği gözlemlenmektedir. 2010'lu yıllardan günümüze birçok kurumsal kimlik çalışmasında tercih edilen minimalist yaklaşımların PTT'nin yenilenen kurumsal kimliğinde de tercih edilmesi, firmanın günceli yakalama

açısından ortaya koyduğu hassasiyeti göstermektedir. Ancak bu yenilikçi yaklaşım, PTT kuruluşuna ait şube ve alt markalarında uygulansa da PTT Pul Müzesi'ne henüz yansımadağı görölmektedir. PTT Pul Müzesi'nin güncellenmiş kurumsal kimliğe uygun bir yapıda düzenlenmemesi nedeniyle, kurum ve müze arasında marka kimliği açısından uyumsuzluk oluşmaktadır. PTT'nin yenilenen kurumsal kimlik kılavuzunun posta, alışveriş ve kargo hizmeti veren şube ve kuruluşlarına uygulanmış, güncel bir biçimde kullanılmaktadır. Posta ve kargo hizmetleri kapsamında ticari kazanç elde edilen şubelerde müşteri deneyimi ve hizmet kalitesini arttırmak amacıyla kullanılan güncel kurumsal kimlik, PTT'ye ait yan bir kuruluş olan müzede göz ardı edilmiştir. Hizmet standartlarını korumak ve her şubede aynı müşteri deneyimini sağlamak için kullanılan kurumsal kimliğin, marka bütünlüğünün sağlanması için bütün şube ve kuruluşlara uygulanması gerekmektedir. Müzenin güncel kurumsal kimliğe uygun düzenlenmesi sürdürülebilir bir marka imajı için önem arz etmektedir.

Marka Kimliği. Tarihi mekânlar, toplumun kültürel mirasını ve tarihsel sürekliliğini temsil eden önemli yapılar olarak değerlendirilir. Ancak, zamanla kullanım amacını yitiren ya da özellikle çevresel ve ekonomik koşullar nedeniyle atıl durumda kalan bu mekânlar, yeniden işlevlendirme projeleri aracılığıyla modern toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde dönüştürölmektedir. Bu süreçte marka kimliğinin oluşturulması, sadece yapının yeni amacına uygun bir imaj kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda tarihi dokunun korunması ve toplumda bu mekânın yeniden değerlendirilmesini teşvik eder.

Tarihi özelliğe sahip bazı yapılar günümüz yaşam standartlarını yakalayamadıklarında, hizmet edemeyecek duruma gelebilirler. Bu durumda ya tamamen ortadan kaldırılabilir, ya da yeni bir işlevle hizmet sunmaya devam edebilirler. Yeniden işlevlendirilen tarihi yapılarda bu durum, yeni işlevlerinin tanıtılması adına yeni bir tasarım sürecini gerektirmektedir. Yani diğeri bir deyişle, yeniden işlevlendirilen mekânların, yapılan onarımlar sonucunda yeni bir kimlikle ziyaretçilerinin karşısına çıkması gerekmektedir (Kürşad ve Pehlivan, 2017 s. 293). Kürşad ve Pehlivan çalışmalarında yeniden işlev kazandırılan yapıların yeni bir marka kimliği ile ziyaretçilere sunulmasının önemini vurgulamaktadır. Ancak bu durumda önemle üzerinde durulması gereken husus, oluşturulan marka kimliğinin yapının tarihi ve yeni işlevi ile bağlantı kurularak gerçekleştirilmesidir. Mekânın geçmişte sahip olduğı tarihsel kimlik ve toplum üzerindeki etkisi, yeni işlevi ile harmanlanarak geçmişi günümüze ve geleceğe aktaran bir hikâye anlatımı oluşturması

önemsenmelidir. Bu hikâye, hem yerel topluluk hem de ziyaretçiler için mekâna anlam katarak aidiyet duygusunun pekiştirilmesine katkıda bulunmalıdır. Bu nedenle marka kimliği oluşturulurken, söz konusu yapıların geçmiş ile geleceğin buluştuğu bir köprü görevi göreceği göz önünde bulundurulmalıdır. Mekânın yeni kimliği, tüm tasarım unsurlarıyla -logo, renk paleti, tipografi vb.- bu uyumu yansıtmalıdır.

Yukarıda bahsedilen hususlar PTT Pul Müzesi'nin marka imajı ve sahip olduğu öğeler üzerinden değerlendirildiğinde, yeniden işlevlendirilen tarihi yapı için hazırlanmış bir marka kimliğinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum yapının kendisine özgü özelliklerinin ikinci plana atılmasına sebep olmaktadır. Ayrıca, PTT'nin güncellenmiş kurumsal kimliğinin PTT Pul Müzesi'nde uygulanmadığı da görülmektedir. Bu durum, müze ve PTT kuruluşu arasında marka kimliği uyumsuzluğu oluşturmaktadır.

Piktogram Tasarımları. Günümüzde, iletişim ve bilgi aktarımı hızla değişen ve gelişen bir süreç haline gelmiştir. Piktogramların tarihi ilk çağlara dayanmakta, çivi yazısı ve hiyeroglif yazılarda iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda Hitit ve Urartu yazılarında da piktogram kullanımları yaygın olarak görülmektedir. Mısır medeniyetinde kullanılan hiyeroglif yazı sistemi ise, piktogramların temelini oluşturmuştur (Berger, 2005, s. 50). Zamanla gelişen ve değişen piktogram tasarımları günümüzde basitlikleri ve evrensel anlaşılabilirlikleri nedeniyle önemli bir iletişim aracı olarak öne çıkmaktadır. Piktogram, diğer bir deyişle piktograf, bir eşyayı, bir objeyi, bir yeri, bir kavramı resmetme yoluyla temsil eden sembol olarak tanımlanmaktadır (Türk, 2022, s. 1116). Piktogram tasarımı görsel iletişim, sembol ve işaretler aracılığıyla insanlar arasında söze gerek duymaksızın gerçekleştirilen iletişim türüdür. Görsel iletişimin temelini oluşturan görme yeteneği algılamada

Görsel 11. PTT Pul Müzesi piktogram kullanımı

önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü, görme sözcüklerden önce gelmektedir (Yazar, 2010, s. 50). Piktogramların bu nedenle kolay anlaşılabilir olması gerekmektedir. Aktarılacak istenen bilgi, kullanıcı veya ziyaretçi grubu tarafından hızlı ve doğru şekilde algılanmalıdır (Katz, 2012, s. 131). Amerikan Grafik Sanatlar Enstitüsü (AIGA) ve Birleşik Devletler Ulaştırma Departmanı (DOT) işbirliği ile 50 sembol işaret tasarlanmıştır. Tasarlanan bu semboller tren istasyonları, kamu yapıları, tuvaletler, yürüyen merdivenler, terminaller gibi pek çok yerde günümüzde kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra, yönlendirmeye ihtiyaç duyulan mekânlar içinde ek sembol tasarımları gerçekleştirilmiştir. Amerikan Grafik Sanatlar Enstitüsü tarafından standart hale getirilen bu semboller, piktogramların günümüzde gelişimi ve ilerlemesinde önemli bir misyona sahiptir (Gibson, 2009, s. 21).

Gerçekleştirilen bu çalışmalar haricinde Çevresel Grafik Tasarım Derneği de (SEGD) piktogramların gelişimi için tasarımlarda bulunmuş, park ve yeşil alanlarda kullanılmak üzere tasarımlar gerçekleştirmişlerdir. Söz konusu tasarımların standart hale getirilmesi için Uluslararası Standardizasyon Kuruluşu olan ISO (International Standardization Organization) çalışmada bulunmuştur. Bu gelişmeler neticesinde tasarlanan piktogram setleri günümüzde karayollarında, havaalanında, hayvanat bahçelerinde, müze ve hastane gibi kamusal alanlar içinde kullanılmaktadır (Türk, 2022, s. 1116). Piktogramlar soyut semboller veya işaretlerden oluşan grafiksel gösterimlerdir. Genellikle nesneleri, eylemleri, uyarıları veya kavramları temsil etmek için kullanılmaktadır. Özellikle dil bariyerlerini aşarak farklı kültürler ve diller arasında iletişimi kolaylaştıran tasarımlardır.

Bu evrensel anlaşılabilirlik, piktogramların önemli bir özelliği olmakla birlikte, onları geniş bir kullanım alanına taşır. Müzede kullanılan piktogramlar evrensel standartlara uygun olarak toplu kullanım alanlarını göstermektedir. Görsel 11'de de görüldüğü üzere müze içerisinde tuvaletlerde kullanılan piktogramlardan örneklerle yer verilmiştir. Erkek tuvalet piktogramında, insan illüstrasyonu kullanıldığı gibi kadın ve engelliler için de aynı şekilde kullanım gerçekleştirilerek müze içerisinde yer bildirimi sağlanmıştır (Türk, 2022, s. 1120).

Müzede kullanılan piktogramlar müzeye özel bir form veya yapıda tasarlanmamıştır. Standart yapıdaki piktogramlar üzerinde sadece PTT kurum kimliğinde (bir önceki) tercih edilen sarı siyah renk kombinasyonları uygulanmıştır. Piktogramlar gösterge açısından işlevlerini yerine getirmektedir; ancak PTT Pul Müzesi gibi tarihsel ve tematik bir mekân için

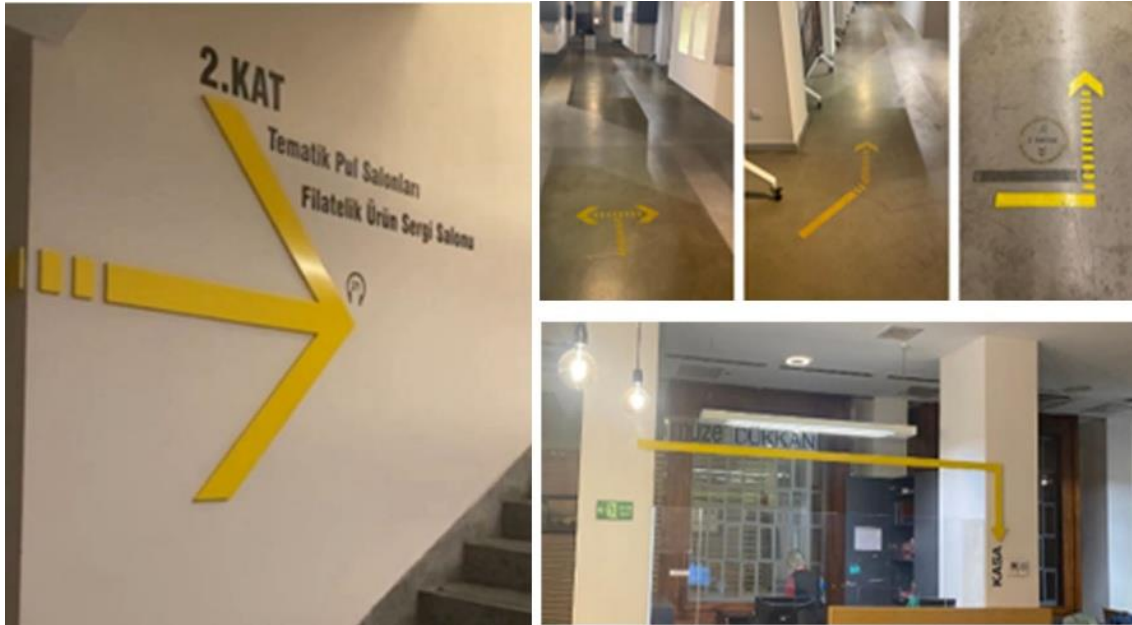
piktogram tasarımları hem görsel iletişim hem de marka kimliği açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle müzeye özel tasarlanmış piktogram tasarımlarının kullanılmasının ziyaretçi deneyimi ve marka kimliği açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir. İlgili piktogramların pul ve posta gibi temaları içeren sembollerle harmanlanması sayesinde müzenin temasına uygun piktogram tasarımları üretilebilecektir. Bu yöntem ile piktogramlar arası renk ve tasarım uyumunun ortadan kaldırılabilceği düşünülmektedir (Görsel 12).

Görsel 12. PTT Pul Müzesinde kullanılan diğer piktogramlar
(Kişisel arşiv, Ptt A.Ş. Genel Müdürlüğü'nün izniyle kullanılmıştır)

Piktogramlar, kullanım amacı ve taşıdığı semiyotik anlamlara göre farklı biçimlerde uygulanabilmektedir. Evrensel olarak kullanılan piktogramların yazılı iletişimi ortadan kaldırarak işlevini yerine getirebilmesi için sembollerin kitleler tarafından anlaşılır olması gerekmektedir. Farklı anlamlar ve uyarılar oluşturmak amacıyla, acil durumları çağrıştıran piktogramlar canlı renklerle (örneğin kırmızı) tasarlanırken günlük kullanıma uygun standart yönlendirme piktogramlarında daha soluk renkler tercih edilmektedir. Tüm piktogramlarda kurumsal kimlik renklerinin aynı şekilde kullanılması, algılanabilirlik açısından sorunlara yol açabilmektedir. Bu nedenle, kurumsal kimlik bütünlüğü sağlanırken piktogramların sınıflandırılması yapılmalı ve farklı işlevlere sahip piktogramlarda farklı renklerin kullanımı tercih edilmelidir. Ancak, tutarlı bir görsel bütünlük oluşturmak için piktogramların biçim, form ve leke değeri açısından birbiriyle uyumlu tasarlanması gerektiği ve bu sayede kurum kimliğinin görsel bütünlüğünün sağlanacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

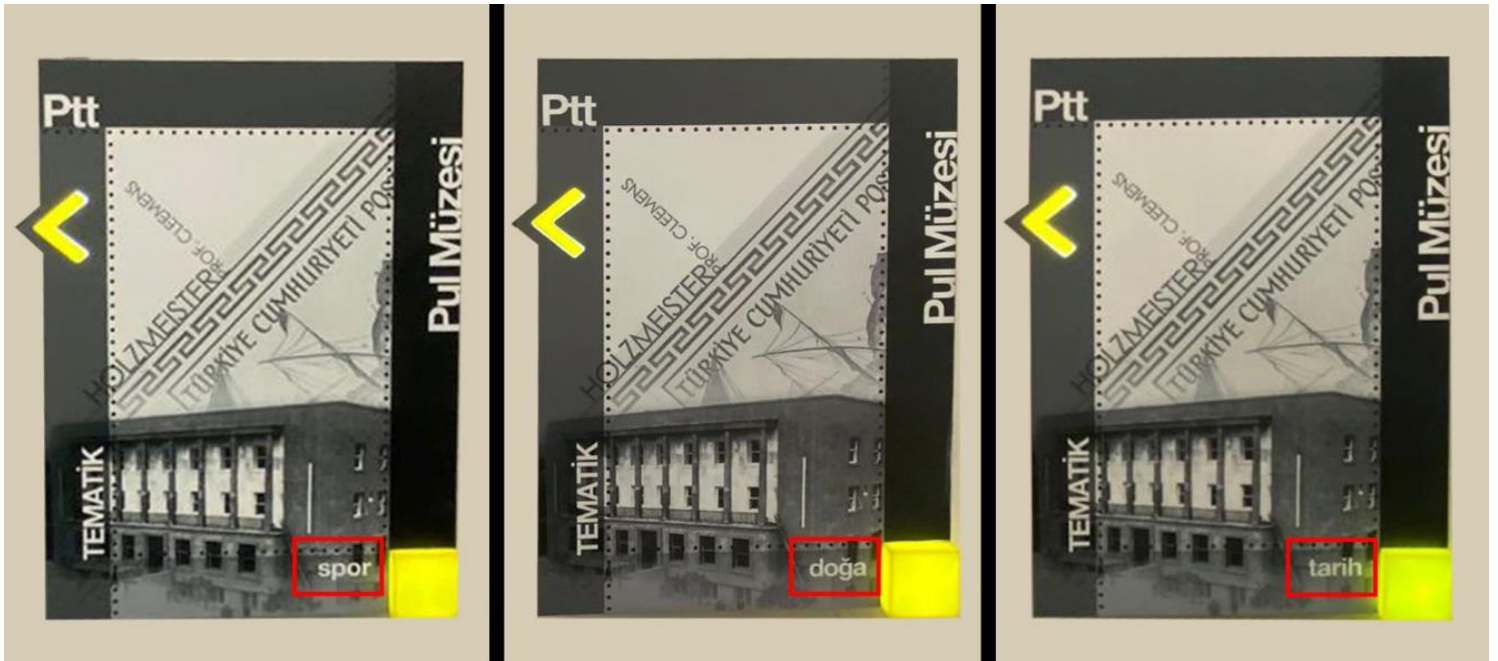
Yönlendirme ve Tipografi Tasarımları. İç mekânda kullanılan yönlendirme tasarım elemanları, infografikleri, ziyaretçinin bulunduğu ortama ait gerekli bilgilendirmeyi sağlayan, kullanıcının ortamda doğru yönlendirilmesine olanak sağlayan, grafiksel anlatım dilinin hakim olduğu yardımcı elemanlar olarak tanımlanmaktadır (Bulut ve Uslu, 2017, ss. 2559-2560). Gündelik hayatta yoğunlukla kullandığımız, geleneksel ve teknolojik gelişmelerin olanak sağladığı yardımcı elemanlar, çevrenin doğru okunmasında ve algılanmasında önemli bir misyona sahiptir (Alpagut, 2005, s. 24). Ayrıca, iç mekânlarda yer alan bilgilendirme ve yönlendirme elemanlarının tasarlanmasında ergonomik kriterlere de gerekli özen gösterilmelidir. Özellikle antropometrik, fizyolojik, psikolojik, organizasyon, emniyet ve enformasyon verileri düşünülmelidir (Ercan, 1988, s. 408). Yönlendirme tasarım elemanlarının niteliksel ve niceliksel verileriyle mekânın kullanım amacına yönelik görsel, akustik, iklimsel, hacimsel ihtiyaçların da analiz edilmesi gerekmektedir (Bulut ve Uslu, 2017, s. 2560). Yukarıda açıklanan yönlendirme tasarım elemanlarındaki tüm bu kriterler, PTT Pul Müzesi'nde değerlendirilmiştir. Buna göre, ok işareti formunun baskın bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Farklı biçim ve formlarda kullanılan ok işaretleri ile hem katlar arası hem de katlarda bulunan farklı alanların ziyaretçiler tarafından kolaylıkla bulunabilmesi hedeflenmiştir (Görsel 13). Ok formu, müze içerisinde genellikle bir yönü veya birden fazla

Görsel 13. Ok formunun farklı biçimlerde kullanımı
(Kişisel arşiv, Ptt A.Ş. Genel Müdürlüğü'nün izniyle kullanılmıştır)

yönü göstermek için kullanılmaktadır. Sadeleştirilmiş ok formu, karmaşık görsel kompozisyona veya uzun metinlere ihtiyaç duymadan yön belirteci olarak kullanılabilir. Fuller (2002), ok formunu sürekli hareketin ve geçişin ön planda olduğu, durağanlığın ise iş, kişisel psikoloji veya mülkiyet açısından bir gerileme olarak algılandığı bu *süpermodern* dünyada, ok yalnızca bir yön gösterme aracı değil, aynı zamanda ilerlemeyi ve değişimi simgeleyen güçlü bir metafor olarak açıklamaktadır (s. 239).

Tasarımda kullanılan bu minimalist yaklaşım ile görsel iletişim hızlı bir biçimde gerçekleştirilebilmektedir. Minimalist yaklaşım azla çoğu gösterme eğilimindedir (Karaca, 2021, s. 336). Müzede de oklarla gerçekleştirilmiş olan yönlendirmeler, ziyaretçilerin belirli sergileri, galerileri veya önemli noktaları bulmalarına yardımcı olmak için kat girişleri ve zeminlerde kullanıldığı görülmektedir (Görsel 12). Okların sivri uçlarının ifade edildiği yönler ile bir akış oluşturularak, ziyaretçiler için bir rota planlanmaktadır. Özellikle müze içerisinde katlar arasında ve sergileme mekânlarından geçişlerde yoğunlukla kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca ok sembolleri ile kullanılan yazılarda sans serif yazı tipi tercih edilmiştir. PTT'nin kurumsal kimlik elemanları arasında - eski ve yeni- sıklıkla görülen sans serif yazı karakterleri ile modern ve sade bir görünüm elde edilmesi amaçlandığı düşünülmektedir. Bu yazı tipi ile

Görsel 14. Tematik pul sergi alanları göstergeleri

karmaşadan uzak minimalist bir anlatım elde edilebilmektedir. Ayrıca kısa metin, başlıklar, alt başlıklar veya kısa bilgi veren yazılar için sade ve net bir seçenek oluşturmaktadır. Sans serif yazı tipleri ilk üretildiğinde çeşitli platformlarda tartışılrsa da, zamanla bazı tasarımcılar tarafından grotesk olarak da adlandırıldılar. Fakat, Bauhaus akımındaki gibi modern tasarımcılar sans serif yazı tiplerini benimsemeye başladıktan sonra, bu yazı tipleri son teknoloji tasarım, ticaret ve modernizmin kendilerini geçmişten ayırma girişimlerini ifade eder hale gelmiştir (Adobe, t.y.).

Yönlendirme grafiklerinde kullanılan sarı renk, genellikle netlik ve dikkat çekiciliği nedeniyle tercih edilmiştir. Müze içerisinde tematik pulların sergilendiği alanları işaret eden göstergeler kullanılmıştır. Bu göstergeleri oluşturan kompozisyonlar yapının tarihi görüntüsünü ve tipografik düzenlemelerini içermektedir. Yapı görseli ve etrafındaki kontur, siyah beyaz tonlarında kullanılarak PTT, Tematik ve Pul Müzesi ibareleri için kontrast oluşturmaktadır. Bu kontrast değer ile yazılar okunaklı hale getirilmiştir.

Yönlendirme işaretlerinde kullanılan ok formu, gösterge üzerinde stilize bir biçimde yer almaktadır. Ok formunun koyu zemin üzerinde sarı renkte kullanımı uyaran etkisini arttırmaktadır (Görsel 14). Göstergeler üzerinde tarihi yapının görselinin bulunması, yeniden işlevlendirilen yapının tarihi ve kültürel anlamına da gönderme yapmaktadır. Bu yaklaşım ile, tarihi yapı ve mekânın yeni işlevi arasında bir bağlantı kurulmaktadır. Bu yaklaşımın bütün müzenin görsel iletişim araçlarına uygulanması ile yeniden işlevlendirilen yapının marka kimliği kazanmasına olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Göstergeler ayrıca yeniden işlevlendirilen yapının tarihi değerine ve sergilenen pulların nostaljik değerine siyah-beyaz görsel üzerinden vurgu yapmaktadır. Bu sayede, hem tarihi yapının tarihçesine vurgu yapılarak hem de ziyaretçilerin yönlendirilmesine olanak sağlanmıştır. Ancak, temaların bilgilendirme yazıları, görseller üzerinde daha küçük puntolar ile kullanılmıştır. Tasarımda yapılan bu tercih, tema bilgilendirmelerinin okunmasını güçleştirmektedir.

Göstergelerin tasarımında dikkat çeken bir diğer unsur tasarım stilidir. Üst üste pozlanmış görüntü katmanları ile elde edilen dokular grunge sanat stilinin etkilerini taşımaktadır. Dağınık ve ham görünümle elde edilen kompozisyonların kolaj tekniğine benzer üretim yöntemleri ile dijitalden çok analog görünüme sahip olan grunge stili grafikler, doksanlı yıllarda oldukça yaygın bir biçimde kullanılmıştır. Vintage ve retro görüntü elde etmek için etkili bir yöntem olsa da, PTT kurum kimliği ile birlikte kullanıldığında ilgili

göstergelerin tasarım stili, kurum kimliğinde elde edilmek istenen minimalist yaklaşım ile ters düşmektedir. İlgili anlatımın minimalist bir yaklaşım ile yeniden ele alınmasının söz konusu durumu ortadan kaldıracı ve bütünlüğü arttırabileceği düşünülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Ülkelerin tarihini yansıtan miras statüsündeki yapıların korunması ve geleceğe aktarılması gerekliliği, yeniden işlevlendirme kavramını doğurmuştur. Günümüzde de kültürel mirasın sürekliliğinin sağlanması adına tarihi yapıların yeniden işlevlendirilerek hayat bulduğu projelerle karşılaşmaktayız. Tarihi yapılar ilk yapıldığı dönemdeki işlevini teknolojik ilerlemeler, değişen konfor koşulları ve yaşam şekilleri gibi nedenlerden yitirebilmektedirler. Bu durumlarda tarihi yapıların güncellenerek yeniden işlevlendirilmeleri söz konusu olmaktadır. Araştırmada da Holzmeister tarafından yapılan Tarihi Emlak Kredi Bankası ele alınmıştır. Tarihi yapının günümüzde yeniden işlevlendirilmesiyle halkın kullanımına sunulması hem tarihi yapının geleceğe aktararak kültürün yaşatılmasını hem de PTT gibi köklü bir kuruluşun tarihinin tanıtılması noktasında önem arz etmektedir. PTT Pul Müzesi, sergilemeleriyle geçmişten günümüze kuruma yönelik geniş bir yelpazede koleksiyonlar sunmaktadır. Aynı zamanda müzenin halkla olan bağının güçlendirilmesi, toplum tarafından tanınırlığının arttırılması yönündeki çalışmalar aralıksız devam etmektedir. Posta hizmetlerinin Osmanlı Dönemi'nden günümüze gelinceye kadar aralıksız devam etmesi, PTT kuruluşunun ne kadar köklü olduğunu kanıtlar niteliktedir. Müze, PTT'nin bu köklü tarihine vurgu yaparak hem sergilemelerle hem de tarihi müze binasıyla ülke tarihine tanıklık etmemize olanak sağlamaktadır. Yeniden işlevlendirme çalışmaları neticesinde müze için gerekli mekânsal ihtiyaçlar karşılanmış, olabildiğince tarihi yapının özgün değerlerine saygı duyularak müze fonksiyonu yüklenmiştir. Ancak iç mekânda sergilemelerin planlanabilmesi için mekânsal bölüntülere ihtiyaç duyulmuştur. Bunun yanı sıra yapının özgün cephe özellikleri ilk yapıldığı dönemdeki şekliyle korunmuş, gerekli onarım ve bakım çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Tarihi yapının yeniden işlevlendirilmesi bağlamında seçilen fonksiyonun yapının özgün değerlerinin korunması ve yaşatılması yönünden uygun olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmada aynı zamanda tarihi yapının müze olarak işlevlendirilmesi sonrasında müze içerisinde ziyaretçilerin yönlendirmesi ve etkileşimli bilgi akışının sağlanması adına PTT kurum ve marka kimliği, piktogram tasarımlarının işlevi, iç mekân yönlendirmeleri ve tipografi tasarımları

başlıkları altında grafiksel anlatım dilinin hâkim olduğu alanlar da değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerden, müze içerisinde kullanılan yönlendirme grafiklerinin genel anlamda ziyaretçilere bilgi ve yönlendirme sağladığı görülmüştür. Ancak yönlendirmelerde kullanılan grafik stiline PTT'nin güncellenen kurumsal kimlik imajı ile bağdaşmadığı da gözlenmiştir. Diğer yandan tarihi yapının yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen iç mekân yönlendirme grafiklerinin -zemin ve duvar yüzeyine planlanan yönlendirmelerde- yapının özgün dokusuna saygı duyularak gerçekleştirildiği saptanmıştır. Zemin ve duvar yüzeylerinde kullanılan yönlendirmelerde yön belirtmek için ok formu yoğun olarak kullanılmıştır. Bu yönlendirmelerde genellikle PTT'nin kurumsal kimliğini yansıtan sarı renk tercih edilmiştir.

Müzedeki kullanılan yönlendirme grafikleri, müzenin faaliyete geçirildiği yıllarda PTT kuruluşunun o dönem kullandığı kurumsal kimlik diline uygun hazırlanmıştır. Ancak çağın gereksinimlerini karşılamak, hizmet standartları oluşturmak ve marka kimliğinin kalitesini arttırmak amacıyla, PTT'nin sahip olduğu kurumsal kimlik zaman içerisinde güncellenerek yenilenmiştir. 2021 yılında yayınlanan yeni kurumsal kimlik kılavuzunda kurumun dışa bakan yüzü olarak marka mimarisine ilişkin kapsamlı bir çalışma yapıldığı görülmektedir. Kurumun inovatif ve yenilikçi vizyonunu yansıtan, esnek, genişletilmeye ve geliştirilmeye uygun marka mimarisiyle gerekli görülen yenilikler gerçekleştirilmiştir. Kılavuzda PTT'nin logosu, bayrak ve flamaları, yönlendirme, tabela ve iş yerleri, basılı ve dijital malzemeler ve araç uygulamaları başlıkları altında yenilikler sunulmaktadır. Yapılan bu değişiklikler sonrasında kurumsal kimlikte kullanılan renk standartları ve yazı tipi tercihlerinde de yeniliklere ve güncellemelere gidilmiştir. Söz konusu değişiklikler kurumsal kimlik ile müzede kullanılan yönlendirme grafiklerinin tasarımlarında farklılıklar doğurmuştur. Söz konusu farklılıkların giderilebilmesi adına, tarihi yapının özelliklerinden yola çıkılarak tasarlanan marka imajının PTT'nin güncel kurumsal kimlik tasarımına dâhil edilerek kurum ve yapı arasında marka kimliği bütünlüğünün etkin bir şekilde uyarlanması sağlanmalıdır. Ayrıca, müzede özel gereksinimi olan bireylere yönelik mimari tasarım ve mekân ilişkisi de kurularak söz konusu bireylere yönelik ihtiyaçların karşılanabilmesi adına çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Bu sayede müzenin tüm kullanıcı grupları tarafından rahat, güvenli ve bağımsız şekilde kullanılabilmesi sağlanmış olur.

Bu araştırma aynı zamanda yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların özgün kimliği ve artistik değerlerinin iç mekânlar üzerine yoğunlaşarak grafiksel anlatım teknik ve yöntemlerinin geliştirilmesi bağlamında disiplinlerarası çalışmanın önemini de vurgular niteliktedir.

Beyanlar

Teşekkür: Yazarlar, Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi editörlerine, hakemlerine ve diğer şahıs ve kurumlarına değerli yorumları ve önerileri için içten teşekkürlerini sunar.

Yazar Katkıları: Kavramsallaştırma, Öztürk, G.B.; metodoloji, Armutcı, B.; doğrulama, Öztürk, G.B.; araştırma, Öztürk, G.B. ve Armutcı, B.; kaynaklar, Öztürk, G.B. ve Armutcı, B.; veri düzenleme, Armutcı, B.; yazım—ilk taslak hazırlığı, Öztürk, G.B.; yazım—gözden geçirme ve düzenleme, Armutcı, B.; denetim, Öztürk, G.B. Yazarlar, makalenin yayımlanan versiyonunu okumuş ve onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışmanın herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Telif Hakkı Beyanı: Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmasının telif hakkına sahiptir ve bu çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmıştır.

Destekleyen Kurumlar: Bu araştırma hiçbir dış fon tarafından desteklenmemiştir.

Etik Onay ve Katılımcı Onayı: Bu makale insan veya hayvan deneklerle yapılan herhangi bir çalışma içermemektedir. Bu çalışmanın hazırlık süreci boyunca bilimsel ve etik ilkelerin takip edilmiş ve çalışmada yararlanılan referanslar kaynakçada belirtilmiştir.

İntihal Beyanı: Bu makale intihal programı ile taranmıştır. Herhangi bir intihal tespit edilmemiştir.

Veri ve Materyal Erişimi: Veri paylaşımı uygulanabilir değildir.

Yapay Zekâ Araçlarının Kullanımı: Yazarlar, bu makalenin oluşturulmasında herhangi bir Yapay Zekâ (AI) aracı kullanmamıştır.

Kaynakça

Adobe. (t.y.). *Doğru fontu seçme: Serif ve sans serif karşılaştırması*. Erişim Tarihi: 20.11.2024.

<https://www.adobe.com/tr/creativecloud/design/discover/serif-vs-sans-serif.html>
Alpagut, Z. (2005). *Kamu mekânlarında kent mobilyalarından bilgilendirme, yönlendirme ve işaretlendirme elemanlarının irdelenmesi: Taksim örneği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Aslanoğlu, İ. (2001). *Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığı*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

- Aslanoglu, İ. (2012). *Bina kimlikleri-Ankara Cumhuriyetin 50 yılı*. Mimarlar Odası Ankara Şubesi.
- Atagök, T. (1999). *Yeniden müzeciliği düşünmek*. Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Atagök, T. (2012). *Müzebiliminin ABC'si. Müzelerin anlaşılır kılınması: Müze mimarisi, iç mekân ve sergi tasarımları*. Ege Yayınları.
- Baer, K. (2008). *Information design workbook*. Rockport Publishing.
- Bakan, Ö. (2005). *Kurumsal imaj*. Dizgi Ofset.
- Berger, C. (2005). *Wayfinding: Designing and implementing graphic navigational systems*. RotoVision Books.
- Bozdoğan, S. (2002). *Modernizm ve ulusun inşası*. Metis Yayınları.
- Bulut, D. M. ve Uslu, Ö. (2017). Mekân tasarımında bilgilendirme ve yönlendirme elemanlarının incelenmesi, Forum Mersin örneği. *İdil*, 6(37), ss. 2557-2579.
- Burden, E. (2004). *Illustrated dictionary of architectural preservation: Restoration, renovation, rehabilitation, reuse*. McGraw-Hill Press.
- Dinçer, G. (2014). Ulus'tan Samanpazarı'na Anafartalar Caddesi'nin öyküsü. *İdealkent Araştırmaları Dergisi*, 5(11), ss. 36-60.
- Ercan, M. N. (1988). *Çalışma yerlerinin ve yaşam ortamlarının ergonomik şekillendirmelerinde genel prensipler* [Tam Metin]. 1. Ulusal Ergonomi Kongresi. Ankara, Türkiye.
- Erder, C. (1977). Venedik tüzüğü tarihi bir anıt gibi korunmalıdır. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 3(2), ss. 167-190.
- Erkmen, E. (2016). Clemens Holzmeister mimarlığı. *Tasarım + Kuram*, 2(3), ss. 57-66.
- Esener, B. (2006). *Kurum kimliği ve imajının tüketici davranışları üzerindeki etkisine yönelik bir araştırma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Fuller, G. (2002). The arrow directional semiotics: Wayfinding in transit. *Social semiotics*, 12(3), ss. 231-244.
- Gibson, D. (2009). *The wayfinding handbook information design for public places*. Princeton Architectural Press.
- Kalfaoğlu Hatipoğlu, H. (2020). Sosyal bir değişim aracı olarak mimari: Clemens Holzmeister'in yaşamı ve yenilikçi stilinin Türkiye'deki yansımaları. *Journal of Social and Humanities Sciences Researches*, 7(55), ss. 1629-1644.
- Karaca, G. (2021). Soyut ama nesnel sanat: Minimalizm. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 10(2), ss. 334-349.
- Katz, J. (2012). *Designing information: human factors and common sense in information design*. Wiley Press.
- Kürşad, D. ve Pehlivan, S. (2017). Yeniden işlevlendirilen kamusal mekânların markalaşması kapsamında görsel kimlik tasarımı oluşturmanın önem ve süreci. *Art - Sanat*, 7, ss. 291-308.
- Satır, D. A. (2012). Kurumsal kimlik tasarımı bağlamında web tasarımının dijitalleşme sürecinde kimlik sorunsalı ve sürdürülebilirlik. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 2(2), ss. 46-54.
- Süceddinov, Ş. (2008). *Kurumsal kimlik, kurumsal imaj oluşturma süreci ve bir araştırma*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.

- Tuna, M. ve Tuna, A. (2006). *Kurumsal kimlik yönetimi*. Detay Yayıncılık.
- Türk, G. (2022). Piktogram tasarımının Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı kurum içi piktogramları örneği üzerinden incelenmesi, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*. 11(95), ss. 1115-1122
- Yazar, T. (2010). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Atakum Kampüsü bağlamında görsel bildirişim simgelerinin tasarım ve uygulama sorunlarına genel bir bakış ve model önerisi* [Yayınlanmamış sanatta yeterlik tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Yenel, A. (2014, Mayıs 16). Türkiye'de kültürel mimari mirasın korunması ve sürdürülebilirlik: Pul Müzesi [Tam Metin]. *VIII. Uluslararası Türk Kültürü, Sanatı ve Kültürel Mirası Koruma Sempozyumu*, Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.
- Yum, M. S. (2021). Yönlendirme tasarımının disiplinlerarası özelliklerinin belirlenmesi ve incelenmesi: İstanbul Ticaret Üniversitesi, Küçükyalı Kampüsü Örneği. *Journal of Advanced Research in Natural and Applied Sciences*. 7(2), ss. 182-200.
- Zeyrek Çepehan, İ. ve Güller, E. (2020). Evrensel tasarım kapsamında herkes için erişilebilir tasarım. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2, ss. 383-410.

Görsel Kaynakçası

- Ankara Mimarlar Odası (t.y.). Emlak ve Eytam Bankası. Erişim Tarihi: 07.07.2024. <http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=32>.
- Google Maps. (t.y.). *PTT Pul Müzesi*. Erişim Tarihi: 01.07.2024. bit.ly/48LR5JV.
- Koç Üniversitesi Digital Collection(t.y.a). *Emlak ve Eytam Bankası, Envanter no: 2070*. Erişim: 06.07.2024. <https://cdm21054.contentdm.oclc.org/digital/collection/FKA/id/1892>.
- Koç Üniversitesi Digital Collection(t.y.b). *Emlak ve Eytam Bankası, Envanter no: 2728*. Erişim: 06.07.2024. <https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/4925/rec/7>
- Phebus. (t.y.). *Ptt Sigarası*. Erişim Tarihi: 19.11.2024. <https://phebusmuzayede.com/9854-ptt-143-yilina-ozel-hazirlanmis-acilmamis-sigara-5x8x2-cm-.html>
- Sunipeyk. (2023). *Ptt eski logoları*. Erişim Tarihi: 20.11.2024. <https://www.sunipeyk.com/ptt-eski-logolari/>
- T.C. Posta ve Telgraf Teşkilatı (t.y.a.). *PTT kurumsal kimlik kılavuzu*. Erişim Tarihi: 20.06.2024. <https://pttwebdosya.ptt.gov.tr/api/File/getFile?FileName=PTT-KURUMSAL-KIMLIK-2021.pdf>
- T.C. Posta ve Telgraf Teşkilatı (t.y.b.). *PTT Pul Müzesi web sitesi*. Erişim Tarihi: 10.06.2024. <http://www.pttpulmuzesi.org.tr/PageDetail.aspx?PID=17>
- T.C. Posta ve Telgraf Teşkilatı (t.y.c.). *Tarihçe*. Erişim Tarihi: 10.06.2024. <https://www.ptt.gov.tr/hakkimizda-tarihce>